3.10.2016

Asia U 52/2016 vp
Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotuksesta neuvoston asetukseksi (uudelleen laadittu toisinto Bryssel IIa asetuksesta)

Hovioikeudenneuvos Marjatta Möller, Helsingin hovioikeus

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Komission julkaisema ehdotus neuvoston asetukseksi tuomioistuimen toimivallasta, päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja vanhempainvastuuta koskevissa asioissa ja kansainvälisestä lapsikaappauksesta sisältää muutoksia pääasiassa kuuteen asiakokonaisuuteen vuodesta 2005 voimassa olleen Bryssel IIa -asetukseen, nimittäin lapsikaappausta koskeviin säädöksiin, lapsen sijoittamista toiseen jäsenvaltioon, lapsen kuulemiseen vanhempainvastuuta koskevissa asioissa, eksekvatuurin poistamiseen, täytäntöönpanomenettelyyn ja keskusviranomaisten väliseen yhteistyöhön. Ehdotuksessa on myös rakenteellisia muutoksia, jotka ovat omiaan selventämään ehdotusta. Ehdotusta voidaan pitää parannuksena aikaisemmin voimassa olevaan asetukseen ja sen mukaisen uuden asetuksen antamista toivottavana.

Ehdotuksessa esitetyt lapsikaappausta koskevat säännökset eivät tosiasiassa merkitse olennaista muutosta Suomessa voimassa oleviin säännöksiin tai käytäntöihin. Sen sijaan ehdotuksella voi olla olennaista positiivista merkitystä tilanteissa, jossa Suomessa asuva lapsi on kaapattu toiseen jäsenvaltioon.

Ehdotuksessa esitetään, että jäsenvaltioille asetettaisiin velvollisuus keskittää lapsen palauttamista koskevien hakemusten käsittely rajoitetulle määrälle tuomioistuimia (22 artikla). Näin on kuitenkin Suomessa menetelty jo alun alkujaan lapsikaappausta koskevan Haagin yleissopimuksen voimaansaattamisen yhteydessä, kun lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lain 31 §:ssä (4.3.1994/186) säädetään, että toimivaltainen tuomioistuin antamaan lapsen palauttamista koskevan määräyksen on Helsingin hovioikeus. Hovioikeudessa on lisäksi keskitetty lapsikaappauksia koskevien asioiden käsittely yhdelle osastolle, jotta tuomareiden riittävä asiantuntemus on voitu taata. Lisäksi asian valmistelusta vastaava jäsen on aina lapsikaappauksiin erityisesti perehtynyt tuomari.

Hovioikeudessa lapsikaappausasiat on viime vuosina aina käsitelty kuuden viikon määräajassa lukuun ottamatta muutamaa yksittäistä poikkeusta, jossa asianosaiset itse yksimielisesti ovat pyytäneet pidempää käsittelyaikaa. Kuuden viikon määräajan täsmennys koskemaan myös muutoksenhakuastetta erikseen on selvennys. Ehdotus, jonka mukaan päätökseen, joka koskee lapsen palauttamista tai palauttamisesta kieltäytymistä, voidaan hakea muutosta vain kerran, vastaa Suomessa voimassa olevaa oikeutta eikä aikaisemmin vireillä ollutta oikeudenhoidon uudistamisohjelman mukaista muutosta asioiden siirtämisestä Helsingin käräjäoikeudelle toteutettu. Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lain 43 §:n 2 momentin mukaan Helsingin hovioikeuden antama päätös, jossa lapsi on määrätty palautettavaksi, voidaan panna heti täytäntöön, vaikka päätös ei ole saanut lainvoimaa. Tämä täyttää ehdotetun 25 artiklan 4 kodan säännöksen siitä, että tuomioistuin voi julistaa lapsen palauttamista koskevan päätöksen väliaikaisesti täytäntöönpanokelpoiseksi muutoksenhausta ja kansainvälisestä lainsäädännöstä riippumatta.

Tuomioistuimelle asetettu velvollisuus selvittää menettelyn alkuvaiheessa osapuolten halukkuutta sovintoratkaisuun (23 artikla) vastaa hovioikeuden tosiasiallista käytäntöä silloin, kun asiassa toimitetaan pääkäsittely. Estettä ei myöskään ole jo sitä ennen kirjallisesti kehottaa asianosaisia sovintoon. Toisaalta on

hyvä, että toisessa virkkeessä on todettu, ettei sovittelu saa aiheettomasti pitkittää menettelyä

Hovioikeudessa ei ole kokemuksia lapsen sijoittamisesta toiseen jäsenvaltioon koskevista päätöksistä.

Velvollisuus antaa lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, mahdollisuus tulla kuulluksi vanhempainvastuuta koskevissa asioissa (20 artikla) samoin kuin lapsikaappausta koskevassa asiassa (24 artikla) on tärkeä. Samoin säännös siitä, että viranomaisen on otettava lapsen näkemys asianmukaisella tavalla huomioon tämän iän ja kehitysasteen mukaisesti ja esitettävä huomionsa päätöksessä. Säännökset vastaavat kuitenkin meillä voimassa olevaa oikeutta ja pääasiallista käytäntöä. Eri maissa on erilaisia tapoja, miten ja minkä ikäisiä lapsia kuullaan. Meillä lasten kuuleminen on yleensä tapahtunut sosiaaliviranomaisten toimesta ja tämän on aikaisemmin katsottu myös kansainvälisissä asioissa olevan riittävä menettely. Tuomioistuimessa tapahtuva lapsen kuuleminen on meillä ollut poikkeuksellista ja yleensä koskenut vain vanhempia lapsia. Käsitykseni mukaan ehdotuksella ei ole tarkoitus puuttua kansalliseen menettelyyn lapsen kuulemisessa kunhan kuulemisen edellytykset muutoin täyttyvät. Tosin lapsikaappausasioiden yhteydessä ei ole aivan nuoria lapsia kuultu, koska on katsottu , etteivät aivan nuoret lapset voi ymmärtää eroa palauttamisasian ja huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan asian välillä. Toisaalta estettä kuulemisen järjestämiseen näissä asioissa myös nuorempien lasten osalta ei ole.

Ehdotettu eksekvatuurista luopuminen vastaa jo aikaisemmin muiden asioiden yhteydessä omaksuttua käytäntöä ja on hyväksyttävää.

Ehdotuksessa on säännöksiä täytäntöönpanomenettelystä, jotka ovat täysin uusia. Hovioikeudessa ei ole erityisesti kokemusta täytäntöönpanomenettelystä. Sinänsä ehdotetut säännökset vaikuttavat hyväksyttäviltä.

Keskusviranomaisia koskevalta osalta hovioikeuden puolesta ei ole lausuttavaa. Yhteistyö Suomen keskusviranomaisen kanssa on toiminut hyvin.

Marjatta Möller

Hovioikeudenneuvos